

J. Újváry Zsuzsanna, Intézménytörténeti vázlat, 2007. május

Erdély a XVIII. században

Buda felszabadítása után a Habsburgok Erdélyt célozták meg.

1686. jún.- balázsfalvi szerződés: - Erdély készpénzben 700 ezer német Ft-ot fizet
 - élelemmel és takarmánnyal látja el a bevonuló, ott telelő császári sereget
 - Lotharingiai Károly szavatolja, hogy a császár elismeri a fejedelemség önállóságát.
 -országgyűlés, fejedelmi jövedelmek, vámok, arany- és ezüstbányák megmaradnak
 - vallási szabadság megmarad
 - kereskedelmi szabadság

1688 – Fogarasi deklaráció: -Erdély visszatér Mo-hoz
 - felmondják a török védnökséget
 -az ország váraiba császári őrseget bocsátanak be
 - 700 ezer Ft-os éves adó
 -**Erdély állami önállósága nem lett deklarálva**
 - vallásszabadság

1690 – Diploma Leopoldinum: -Erdély belső önállósága
 - békében 50 ezer, háborúban 400 ezer Ft-os adó
 - kereskedelmi szabadság
 - a kiskorú fejedelem mellé gubernátort választanak, akit a császár erősít meg.
 - a 4 bevett vallás szabadsága
 - Erd.-be a hadak (Veterani generális)
 - Az Erdélyi Fejedelemség szuverenitását nem, de az ország autonómiáját deklarálták.

Az államigazgatás : **Gubernium,** gubernátor: Bánffy György
Kancellária, kancellár: Bethlen Miklós, tanácsosi rangja van.
Országos főgenerális: Bethlen Gergely (A főgenerális nem tagja a Guberniumnak)
Főkincstárnok: Haller János
Commissarius: magyar urakból választott testület – az adó kivetésére és a katonaság ellátására.

1691. dec. – II. Diploma Leopoldinum: amennyiben a rendek között vallási ügyben vizsály támad, az uralkodó dönt.

- a törvényhatóságok választott tisztségviselőihez uralkodói jóváhagyás szükséges

Ez Erdély alkotmánylevele.

1699 – karlócai béke – Erdély helye a Habsburg Birodalomban van.

1695 – Erdély 2. katonai megszállása,

1696 – A fejedelem (II. Apafi Mihály) Bécsbe vitették.

A Gubernium elveszíti önálló cselekvőképességét, a gubernátor helyett a generális rendelkezik (Rabutin de Bussy)

Az Erdélyi Kancellária helyett a bécsi vicekancellária viszi az ügyeket.
Erdélyi Tanács – 1692-ben állítják fel.

Katolikus Státus: Apor István kincstárnok szervezte meg a katolikusok számára, érdekképviselet. 1718-tól az erdélyi katolikus püspök első tanácsos lesz a Guberniumban, s ha nincs gubernátor, akkor ő az elnök. – mindez egy többségében protestáns országban!!

- **Unió – 1699 – az unitus egyház** (görög rítusú, a Római egyházzal egyesült, azaz görög katolikus egyház) megalapítása (mindez elsősorban Habsburg érdekeket szolgált) = Az erdélyi görög rítusú püspökség kiszakad a keleti egyházból, s beépül a fejedelemség államrendszerébe. (Kettős kötöttségű volt a XVII. sz.-ban: a püspököt a havasalföldei metropolita szentelte föl; a református püspök ellenőrzése alá vonta; a fejedelem erősítette meg. Noha a fejedelem, Apafi Mihály román iskolákat, nyomdát alapított, könyveket jelentetett meg. A pópák menteséget kaptak a szász és a magyar földesúri adók alól.

I. Lipót 1701. évi dekrétuma: 1. a görög katolikus egyház a római katolikus egyházzal azonos jogokkal bír.

2. a román papokat, mint nemesi joggal bírótat mindennemű adózás alól felmenti

3. az egyház világi híveit és a közrendűeket is egyenlősíti a haza többi rendjével. (Felállít görög katolikus püspöki teológiai intézetet, a katolikus ösztöndíjak előtt megnyitja az utat, Fogarason, Hátszegen és Gyulafehérvárott román iskolákat alapít, illetve szorgalmaz.)

Ezzel szemben a Szeben és Brassó környéki román kisnemesi és kereskedő rétegek azonnal megalapítják a Görögkeleti Státust.

- Az Udvari Kamara veti ki Erdélyre évente az adót, bár 1750-ig jószerivel évente hívnak össze országgyűlést. 1698-ban pl.: 1 millió Ft, plusz porció!!!

1700-ban: 800 ezer Ft, plusz porció. (porció: a katona és lovának egységnyi ellátására számított összeg)

- **Commissariatus (Tartományi Főbiztosság): az adóbeszedésre hozták létre.** Fegyveres karhatalommal szedték az adót.

II. Rákóczi Ferenc :

1704. július 7. Gyulafehérvár – országgyűlés – II. R. F. – fejedelem.

Állama: Erdélyi Consilium

Rákóczi Kancelláriája (az Erdélyi Udvari Cancellaria mellett)

Országos Commissariatus (Petki Nagy Zsigmond)

Provincialis Commissariatus

Hadi Commissariatus

Habsburg kormányzat: 2 fő irányzat: - az adó megszavaztatása
- ellenreformáció

1735 – a **Királyi Tábla** átszervezése

- **Országos Főhadbiztosság** újrászabályozása
- **Országos Számvevőség** felállítása
- **Kincstartóság** helyreállítása

- Az **országgyűlés** – egykamarás (tagok: a guberniumbeliek, a törvényhatósági főtisztok, katol. püspök, unitus püspök, gyulafehérvári káptalan és a kolozsmonostori konvent követe, a városok követei és a regalisták) De sokszor az uralkodó rendeleti úton vezeti be akaratát.
- **Gubernium:** gubernátor, tanácsosok, titkárok.
1704 után csak közigazgatási és bírászkodási ügyeket intéz, a kormányzás rúdja Bécsben van. (**Bécsi Erdélyi Tanács**)

1754 - új adóreform (Systema Bethlenianum): az adózás rendi állása szerint határozza meg a fejadót, de nem a rendekre, hanem az egyes adózókra épít. Különbféle adókatóriák.
1763- továbbfejlesztik: Systema Buccowianum, majd 1769-ben Systema Bruckenthalium

1758 - az erdélyi ortodox román egyház elismerése, püspök választása.

1769 – az első erdélyi úrbérrendezési kísérlet. „Bizonyos Punctumok”

1819 – új úrbérrendezési tervzet

II. József (1780-1790) reformjai:

- Az uralkodó összevonja a Magyar és az Erdélyi Udvari Kancelláriát.
- Az erdélyi Cameralia ügyeket a Magyar Udvari Kancelláriához utalta.
- A Guberniumot egyesítette a Kincstartósággal
- 1874 – német nyelvrendelet (az országgyűlés nyelve is a német lett volna, de ilyenent nem hívott össze.)
- 1784-ben 10 megyére osztja Erdély területét (11 magyar megye, 2 vidék, 5 székely szék, 9 szász szék és 2 szász vidék volt. Ehelyett 10 megye lesz, majd 1786-ban a megyéket 3 kerületbe rendezik: Szeben, Fogaras, Kolozsvár központtal. Élükön kerületi biztosok!!!
- Bírósági reform: 1783- a legfelsőbb fórum a Gubernium.
  - 1786 – új megyei bírósági szervezet és kerületi táblák létrehozása
  - 1787 – bevezette a jozefinista birodalmi büntető törvénykönyvet.
- 1781 – Türelmi Rendelet

1790- visszaáll a régi!!!

1790/91. ÉVI TÖRVÉNYJAVASLATOK, rendszeres bizottsági munkálatok: jobbágykérdésben, kereskedelmi és törvénykezési bizottság.

1811-1834 – nem tartanak országgyűlést Erdélyben.

Az 1792. évi országgyűlés: megerősíti az 1691. évi Diploma Leopoldinumot; évenként kell országgyűlést tartani; megerősíti a szászok kiváltságait és a nemesek jogait.